

Fontys

Hogeschool Kind en Educatie

**Studiejaar
2016-2017**

Zelfstandig werken in het basisonderwijs!

Juni 2017
Stefanie Hendrikx
2203395
Begeleider: Nick Dunlop

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	3
1. Probleemanalyse	4
1.1 Aanleiding en context.....	4
1.2 Probleemstelling.....	5
2. Theoretisch kader.....	6
2.1 Zelfstandig werken	6
2.2 21th century skills.....	9
2.3 Onderzoeksvragen.....	10
3. Opzet van het onderzoek	11
3.1 Beschrijving en verantwoording van dataverzameling	11
3.2 Respondenten	11
3.3 Instrumenten	12
3.4 Wijze van data-analyse.....	13
4. Resultaten.....	14
4.1 Deelvraag 1: inzet van zelfstandig werken.....	14
4.2 Deelvraag 2 en 3: ervaring leerkrachten en leerlingen	14
4.3 Deelvraag 4 en 5: behoeften van leerkrachten en leerlingen	15
4.4 Deelvraag 6: observaties van momenten zelfstandig werken	15
5. Conclusies en aanbevelingen	17
5.1 Conclusies.....	17
5.2 Kritische reflectie op onderzoeksproces	18
5.3 Praktische opbrengst en aanbevelingen	19
Literatuurlijst	20
Bijlagen	23
Bijlage 1: Observatieformulier	23
Bijlage 2: Interview	24
Bijlage 3: Vragenlijst zelfstandig werken voor de bovenbouw leerlingen	25
Bijlage 4: Vragenlijst zelfstandig werken voor de leerkrachten.....	27

Samenvatting

Het doel van dit onderzoek is inzicht krijgen in het handelen van de leerkrachten tijdens zelfstandig werken en hoe zelfstandig werken schoolbreed ingezet kan worden, zodat een doorgaande lijn van groep een tot en met acht gecreëerd kan worden. Om het doel van dit onderzoek te bereiken, heeft een theoretische verdieping plaatsgevonden ten aanzien van zelfstandig werken in het basisonderwijs, eigenaarschap, daltononderwijs en 21st century skills.

Essentieel was de beantwoording van de hoofdvraag: Welke vorm van zelfstandig werken past binnen het huidige schoolconcept van de onderzoeksschool, zodat een doorgaande lijn gerealiseerd kan worden?

De respondenten van dit onderzoek waren de leerkrachten en leerlingen van groep een tot en met acht. Leerkrachten hebben een vragenlijst ingevuld over het zelfstandig werken. Leerlingen van groep vijf tot en met acht hebben ook een vragenlijst ingevuld over het zelfstandig werken. Bij de leerlingen van groep een tot en met vier is een interview over zelfstandig werken afgenomen. Daarnaast heeft in elk cluster een observatie plaatsgevonden.

Naar aanleiding van de resultaten kan geconcludeerd worden dat alle leerkrachten zelfstandig werken inzetten op een geheel eigen manier. 62% van de leerkrachten en 78% van de leerlingen ervaart het werken met de weektaak als prettig. Echter de leerkrachten hebben behoefte aan een doorgaande lijn met duidelijke schoolbrede afspraken.

De belangrijkste aanbevelingen zijn met het team in gesprek gaan om schoolbrede afspraken te maken over zelfstandig werken en weektaak. Een ander advies is om leerlingen eigenaar van het werk te maken. Leerlingen willen verantwoordelijkheid voelen (Berends & Wolthuis, 2014).

1. Probleemanalyse

In dit hoofdstuk worden de aanleiding en de context van het probleem beschreven, waarna de probleemstelling volgt.

1.1 Aanleiding en context

Het zelfstandig werken is in de afgelopen jaren steeds belangrijker geworden in het onderwijs. Deze onderwijsvorm bereidt leerlingen voor op het levenslang leren dat in onze maatschappij centraal staat (Oostdam, Peetsma & Blok, 2007). Actief en zelfstandig leren zorgen voor een betere kennisopslag en –transfer (Van der Hoeven, 2009). Om dit zelfstandig leren te bereiken, is een lang leertraject nodig (Simons & Zuylen, 1995). Kinderen moeten leren leren, de ontwikkeling van metacognitie is vereist om continue vernieuwing van kennis en vaardigheden te kunnen realiseren in wisselende contexten (Oostdam, Peetsma & Blok, 2007). Veel scholen vinden de ontwikkeling van het zelfstandig werken van leerlingen belangrijk en om dit te bevorderen worden verschillende werkwijzen toegepast (Smoores, 2014). Hier kan een onderscheid gemaakt worden tussen het zelfstandig verwerken en het zelfstandig werken. Het bevorderen van zelfstandigheid en zelfstandig werken neemt in het onderwijs een belangrijke plaats in. Dit komt voort uit de sterk toegenomen aandacht voor zorgverbreding, differentiatie en adaptief onderwijs. Het begrip zelfstandig werken of zelfstandigheid is door veel scholen opgenomen in de algemene doelen. Hiermee wordt de autonomie van de leerlingen vergroot en de zelfstandige werkhouding verder ontwikkeld (Berends & Wolthuis, 2014). De leerkrachten werken hard aan het zelfstandig werken omdat dit voordelen voor de leerkrachten en de leerlingen heeft, maar ook omdat dit vanuit het ministerie van onderwijs, cultuur en wetenschappen in het onderwijsbeleid is opgenomen. Onder andere in het daltononderwijs wordt gewerkt aan het stimuleren van zelfstandigheid en verantwoordelijkheid van de leerling door middel van werken met weektaken. Op deze manier komt het zelfstandig werken tegemoet aan de motivatie van leerlingen (Stevens, 2002). Leerlingen willen graag zelf actief bezig zijn. Een ander voordeel is dat leerlingen zelfstandig kunnen werken op hun eigen niveau (Steenbergen-Penterman, Thijs, Voogt & Loenen, 2008). De leerkracht heeft dan meer tijd om tijdens het zelfstandig werken juist die leerlingen te helpen die hulp nodig hebben. Kort gezegd is de weektaak een middel om zelfstandigheid te stimuleren. De weektaak is onderdeel van de Dalton visie, maar wordt steeds meer in het reguliere onderwijs toegepast. Op de onderzoeksschool is dit ook het geval. Op dit moment wordt schoolbreed gewerkt met een weektaak. Bij de kleuters wordt gewerkt met een planbord en bij de groepen drie tot en met acht wordt een papieren weektaak ingezet. Valkuil hierbij is dat elk cluster op een eigen manier werkt en dus wordt op verschillende manieren met zelfstandig werken omgegaan. Het team heeft geen zicht op hoe iedereen het zelfstandig werken aanbiedt. De onderzoeksschool werkt met een weektaak om de leerlingen te stimuleren in eigen initiatief en om zelfstandigheid te bevorderen. In de visie van de onderzoeksschool komt onder andere de kernwaarden opbrengstgericht werken en verantwoordelijkheid terug. De weektaak sluit hierop aan. Leerlingen zijn verantwoordelijk voor eigen werk en moeten leren om de stof eigen te maken. Daarnaast kunnen de leerlingen werken aan eigen leerdoelen om tot een hoger niveau te komen. Hiaten op bepaalde vakgebieden kunnen op deze manier aangepakt worden. De leerlingen zijn op deze manier opbrengstgericht aan het werk. De weektaak wordt ingezet om extra stof aan te bieden naast het reguliere aanbod en niet om overgebleven tijd op te vullen. Naast de kernwaarden die beschreven staan in de visie heeft de onderzoeksschool ook een schoolconcept waaraan gewerkt wordt. Het team geeft aan dat de huidige weektaak niet meer past binnen het huidige onderwijs wat wordt aangeboden op de onderzoeksschool. Het team wil weten welke vorm van zelfstandig werken binnen het huidige schoolconcept past en hier een doorgaande lijn in creëren van groep een tot en met acht. Hiervoor moet eerst inzichtelijk gemaakt worden hoe alle leerkrachten het zelfstandig werken nu inzetten en op welke momenten. Omdat dit schoolbreed heel erg verschilt per groep. De onderzoeksschool heeft al een aantal aanpassingen gedaan in het huidige schoolconcept. De leerlingen van groep vier tot en met acht werken met rekenen en spelling op de Snappet tablets. En wordt de 21st century skills een

steeds belangrijk punt binnen de onderzoeksschool. Alle leerkrachten volgen hierover een cursus. Daarnaast heeft de onderzoeksschool een aantal kwaliteitskaarten opgesteld. In deze kaarten staan afspraken per cluster beschreven. Zo staat bijvoorbeeld bij elk cluster beschreven dat het stoplicht en de time timer gebruikt worden tijdens zelfstandig werken. Naast de veranderingen blijft de onderzoeksschool niet tevreden over de weektaak en wil graag een doorlopende lijn zien voor zelfstandig werken.

1.2 Probleemstelling

De onderzoeksschool werkt schoolbreed met een weektaak om de leerlingen te stimuleren in eigen initiatief, om zelfstandigheid te bevorderen en om de leerlingen eigen verantwoordelijkheid te geven. De weektaak wordt ingezet om extra stof aan te bieden naast het reguliere aanbod. De leerkracht kan met de weektaak inspelen op de hiaten van individuele leerlingen of van de hele klas. Nu heeft elk cluster een eigen weektaak en wordt op een andere manier mee omgegaan. Ook hanteert elk cluster andere afspraken met betrekking tot het zelfstandig werken. Het team wil graag een weektaak met een doorlopende lijn van groep een tot en met groep acht. De vraag vanuit het team is welke vorm van zelfstandig werken past bij de huidige manier van werken en kunnen de 21st century skills en Snappet hierin een rol gaan betekenen. Dit onderzoek is gericht om inzicht te krijgen in het handelen van de leerkrachten tijdens zelfstandig werken en hoe zelfstandig werken schoolbreed ingezet kan worden, zodat een doorgaande lijn van groep een tot en met acht gecreëerd kan worden.

2. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk is de theoretische verdieping over zelfstandig werken beschreven. Allereerst wordt aandacht besteed aan de verschillende definities over zelfstandig werken. Vervolgens gaat de aandacht naar zelfstandigheid, eigenaarschap en Daltononderwijs. Het theoretisch kader wordt afgesloten met de 21st-century skills.

2.1 Zelfstandig werken

2.1.1 definities zelfstandig werken

In de literatuur zijn verschillende definities te vinden over wat zelfstandig werken inhoudt. Van Eijkeren (2005) zegt: 'zelfstandig werken is dat de kinderen zonder begeleiding spelen of werken. Komen de kinderen problemen tegen, dan proberen de kinderen die zelf of met hulp van een groepsgeenoot op te lossen'. Mynard en Sorflaten (2002) spreken in een artikel over: 'learners that are involved in their own learning process'. Oftewel kinderen leren zelf na te denken in plaats van dat de leerkrachten dat voor hen doen. Kinderen krijgen hierdoor meer verantwoordelijkheid. Beek en Visser (2005) zeggen het volgende: 'zelfstandig werken is verbonden aan opdrachten die zijn opgedragen door de leerkracht of door de leerlingen zelf zijn gekozen. Zelfstandig werken heeft tot doel de leerlingen, zonder directe begeleiding van de leerkracht, aan opdrachten te laten werken.' Förerr en Schouten (2011) spreken van zelfstandig werken als: 'de leerlingen werken zonder directe begeleiding van de leerkracht'. Bongaards en Sas (2009) en Fransen en Maters (2005) vinden dat zelfstandig werken inhoudt dat een leerling in staat is zonder hulp gedurende enige tijd taakgericht bezig te zijn. Uit de verschillende definities over zelfstandig werken kan geconcludeerd worden dat de verschillende auteurs het eens zijn dat leerlingen bij het zelfstandig werken niet afwachten, maar zelf initiatief nemen om 'problemen' op te lossen. Verder blijkt uit de definities dat bij zelfstandig werken niet alleen individueel wordt gewerkt, maar juist wordt samengewerkt met klasgenoten.

2.1.2 Zelfstandigheid

Förerr en Schouten (2011) en Dekkers en Meijnen (in Verloop & Lowyck, 2003) geven aan dat het ontwikkelen van zelfstandigheid een belangrijk doel van het Nederlandse onderwijs is. Zelfstandigheid wordt in de wetenschappelijke literatuur gezien als een doel van opvoeding en onderwijs (Berends & Wolthuis, 2014). Cöp (2014) heeft kritiek over het feit dat zelfstandig werken als een doel wordt beschouwd. Cöp (2014) zegt het volgende daarover: "Zelfstandig, onafhankelijk van de leerkracht, leren moet net als alle andere organisatievormen waarin onderwijs gegeven kan worden ergens toe leiden. Een inhoudelijk doel moet duidelijk zijn. Deze situatie waarin het doel (dat moet bereikt worden) uit beeld is en het middel (het zelfstandig leren) tot doel is verheven, leidt tot weinig effectief onderwijs." Zelfstandigheid is in het onderwijs een belangrijk organisatorisch en didactisch principe. Organisatorisch voor individualisatie en differentiatie en didactisch om kinderen te laten leren. Volgens Meijer (2006) heeft zelfstandig werken niet alleen een didactisch doel, maar moet het doel breder opgevat worden. Förerr en Schouten (2011) geven daarbij aan dat zelfstandigheid een essentieel onderdeel van klassenmanagement is. Klaver-Hoogma (2012) is het hier mee eens en vindt dat kinderen eigenaar worden van hun eigen leerproces door zelfstandig werken. In paragraaf 2.1.3 wordt verder op eigenaarschap ingegaan. Onder 'zelfstandig' wordt verstaan dat een leerling op zichzelf een leerdoel kan bereiken. Daarvoor moeten kinderen leren leren. Kinderen worden steeds vaardiger in het zelfstandig en zelfverantwoordelijk leren en werken. Basisscholen oefenen deze vaardigheden met zelfstandig werken. Zelfstandig werken is een werkwijze waarbij leerdoelen, leerstrategieën, feedback en beoordeling gedurende de basisschoolperiode in toenemende mate, onder begeleiding en sturing van de leerkracht, door de leerling bepaald wordt (Van Hout-Wolters, Simons, & Volet, 2000). De weektaak is een hulpmiddel om zelfstandigheid en dus het leren leren te bevorderen (Jansen & De Haan, 2005). Op een weektaak staan geselecteerde opdrachten die de leerlingen in een bepaalde tijd moeten maken. De opdrachten staan vermeld op een formulier, ook wel gezien als overeenkomst tussen leerkracht en leerling. Het formulier is een hulpmiddel voor de leerling, omdat het overzichtelijk weergeeft wat de

leerling nog moet maken (Jansen & De Haan, 2005). De weektaak wordt veel gebruikt op Daltonscholen, maar tegenwoordig ook veel op andere typen scholen. Andere scholen maken gebruik van dit hulpmiddel, omdat het bijdraagt aan meer autonomie en keuzevrijheid bij leerlingen waardoor zelfstandigheid ontwikkeld wordt. Zelfstandigheid kan ervoor zorgen dat leerlingen de 'eigen' identiteit ontdekken en ontwikkelen (Berends & Wolthuis, 2014).

Autonomie wordt gezien als natuurlijke basisbehoefte. Luc Stevens en Bors (2014) noemen dit een psychologische basisbehoefte van een kind in het onderwijs. Stevens en Bors (2014) en Brouwers (2010) zeggen dat autonomie verwijst naar het gevoel van onafhankelijk willen zijn. Het kind moet gerespecteerd worden en ervan uit gaan dat het kind zijn eigen ontwikkeling moet realiseren op zijn eigen, unieke manier. Creëer een gevoel bij de kinderen om invloed te hebben op wat op school gebeurt. Leerlingen moeten bij de weektaak ook de ruimte krijgen om zelf te beslissen aan welke activiteiten het wil gaan werken en wanneer. Stevens (2002) geeft aan dat leerlingen het leuk vinden om zelf activiteiten te kiezen en het versterkt de motivatie bij andere leeractiviteiten. Een weektaak kan bestaan uit basistaken, individuele taken en keuzetaken. Basistaken worden door de school bepaald en alle leerlingen moeten deze opdrachten maken. Bij individuele taken wordt gekeken naar individuele verschillen tussen leerlingen, opdrachten op eigen niveau, adaptief onderwijs. De keuzetaken worden door de leerlingen zelf bepaald en komen tegemoet aan persoonlijke interesses of leerbehoefte van de leerling. De leerkracht observeert tijdens het zelfstandig werken. De leerkracht helpt leerlingen bij het proces en is tijdens het proces van zelfstandigheid vooral een coach (Röhner & Wenke, 2004; Meijer, 2006). Dit is volgens Klammer-Hoogma (2012) erg belangrijk om onder andere de leerlingen goed in beeld te krijgen hoe de leerlingen aan het werk zijn en of de leerlingen met het juiste nog bezig zijn. Tijdens zelfstandig werken krijgen kinderen steeds meer verantwoordelijkheid en worden minder afhankelijk van de hulp van de leerkracht (Förster & Schouten, 2011). Kinderen kunnen zonder directe begeleiding van de leerkracht gedurende een bepaalde tijd zelfstandig aan de slag (Meijer, 2006). Na afloop geeft de leerkracht uitgestelde aandacht aan de leerlingen. Leerlingen moeten leren omgaan met uitgestelde aandacht (Maters & Fransen, 2005). Een stoplicht en time timer kunnen hierbij helpen. Dit geeft leerlingen inzichtelijk wanneer de leerkracht wel of niet beschikbaar is (Maters & Fransen, 2005). Hierbij is het wel noodzakelijk om de leerlingen te vertellen hoeveel tijd de leerlingen hebben en of hulp aan andere gevraagd mag worden. Berends en Wolthuis (2014) geven aan dat onder andere het stoplicht, een vragenkaartje en time timer materialen zijn om zelfstandigheid te vergroten bij leerlingen. Met een vragenkaartje worden leerlingen gestimuleerd om andere oplossingen te bedenken totdat de leerkracht langs komt. Een uitgangspunt bij zelfstandig werken is dat leerlingen onafhankelijk van de leerkracht werken, maar wel aan elkaar hulp kunnen vragen en elkaar ondersteunen (Förster & Schouten, 2011). Röhner en Wenke (2005) benadrukken dat het bevorderen van zelfstandigheid in het Daltononderwijs gezien moet worden als attitudevorming. Een doorgaande lijn van groep een tot en met groep acht wat betreft de ontwikkeling van zelfstandigheid. De overige scholen gebruiken het zelfstandig werken minder systematisch (Jansen & De Haan, 2005).

2.1.3 Eigenaarschap

Eigenaarschap wordt vaak in combinatie met begrippen als zelfstandigheid, verantwoordelijkheid en autonomie genoemd. Berends en Wolthuis (2014) beschrijven dat eigenaarschap gaat om de verantwoordelijkheid die leerlingen willen voelen. Hierbij geven Berends en Wolthuis (2014) als belangrijke motivatie aan dat het gaat om het gevoel van eigenaar zijn van het eigen leren en werk. Zoals doelen stellen, maar ook een eigen aanpak bepalen. In het Daltononderwijs speelt de intrinsieke motivatie een grote rol bij de effectiviteit en efficiëntie van processen op eigenaarschap (Berends & Wolthuis, 2014). Leerlingen moeten eigenaar worden over zowel de doelen als de wijze waarop de doelen bereikt worden. Hierbij is het belangrijk dat de omgeving veiligheid en structuur biedt. Leerlingen kunnen niet zomaar de verantwoordelijkheid krijgen, dit moet worden aangeleerd. Een ander begrip dat vaak in combinatie met eigenaarschap wordt benoemd is zelfstandigheidsontwikkeling. Bij het vormgeven van de zelfstandigheidsontwikkeling is het van

belang dat leerlingen inzicht krijgen in de structuur van de organisatie. Het creëren van betrokkenheid lukt alleen wanneer leerlingen het gevoel hebben daadwerkelijk medeverantwoordelijk te zijn voor het proces, hun eigen(aarschap) proces (Röhner & Wenke, 2005). Zelfstandig werken kan bijdrage aan eigenaarschap van leerlingen (Klaver-Hoogma, 2012).

2.1.4 Daltononderwijs

Eigenaarschap komt heel duidelijk terug binnen het Daltononderwijs. In het Daltononderwijs staan vijf principes centraal, namelijk: samenwerking, vrijheid en verantwoordelijkheid, effectiviteit, zelfstandigheid en reflectie (NederlandseDaltonVereniging, 2014). Deze principes leren leerlingen binnen het Daltononderwijs initiatief te nemen en ruimte te krijgen om naar eigen inzichten te werken. Door leerlingen vrijheid te geven wordt onderwijs iets van het kind zelf en wordt de leerling eigenaar van zijn eigen leerproces. Op het Daltononderwijs wordt dit gerealiseerd door leerlingen vrijheid te geven om aan een taak te werken, actief aan de slag te gaan, elkaar helpen en verantwoordelijkheid dragen voor eigen werk, maar ook voor de groep (NederlandseDaltonVereniging, 2014). Door deze afstemming kunnen leerlingen altijd bezig blijven met hun werk, zonder te wachten op een leerkracht. Wel is een goede band met de leerkracht nodig. Om op deze manier te werken moet het pedagogisch klimaat binnen de groep positief zijn. Het zelfstandig werken wordt gezien als een stap in de ontwikkeling naar zelfstandigheid en wordt op bijna iedere school gehanteerd. Het betekent in grote lijnen dat de leerling in staat is om zelf aan de slag te gaan met het opgegeven werk en dat het zich kan redden tijdens uitgestelde aandacht. Ook wel leerlinggestuurd leren genoemd (Steenbergen-Penterman et al., 2008). Leerlingen werken zoveel mogelijk op hun eigen niveau en de leerkracht heeft in de zelfstandig werktijd de ruimte om extra instructie te geven aan leerlingen die dat nodig hebben (Steenbergen-Penterman et al., 2008). Zelfstandig werken past binnen de moderne opvattingen over het onderwijs die betrekking hebben op het actief en zelfstandig laten leren van leerlingen. Leerlingen moeten weten hoe ze moeten leren en hoe ze hun eigen leerproces kunnen bewaken en sturen (Oostdam, Peetsma & Blok, 2007).

Zelfverantwoordelijkheid is een vaardigheid die nodig is om vat te krijgen op het eigen leerproces. Het zelfverantwoordelijke leren wordt in het Daltononderwijs als laatste stap gezien in de ontwikkeling van zelfstandigheid en wordt, net als het zelfstandige leren, niet verwacht van basisschoolkinderen. Hier is namelijk het beheersen van executieve functies voor nodig zoals het volledig zelfstandig kunnen plannen, structureren en het tussentijds kunnen diagnosticeren van het eigen werk (Maas, Boog, Choinowski, Drost, grootswagers, Heusdens, Klamer & Kraaij, 2009). Executieve functies zijn vaardigheden die mensen nodig hebben om taken uit te voeren (Dawson & Guare, 2011). Planning en organisatie, timemanagement, initiatief nemen en metacognitie zijn onder andere de executieve vaardigheden die leerlingen leren tijdens het zelfstandig werken.

De 'Daltontaak' staat voor het in vrijheid werken aan een taak, wat volgens Parkhurst motiverend werkt bij leerlingen (NederlandseDaltonVereniging, 2014). Het Daltononderwijs, maar ook op andere scholen, heeft een duidelijke opbouw qua ontwikkeling van zelfstandigheid door gebruik van dag- of weektaken. Een belangrijk aspect is een duidelijke doorgaande lijn binnen de school. Structuur is een punt waar veel waarde aan gehecht moet worden. Zoals inzet van stoplicht en time timer. In de kleuterklassen wordt meestal gewerkt met symbolen op een takenbord. Dit is een planning, maar ook een controle en aftekeninstrument om het keuzeprocess van het jonge kind te ondersteunen. In groep 3 kan een overgang gemaakt worden van het takenbord naar dagtaken en de symbolen vervangen door letters (Wenke & Röhner, 2006 en Smoors, 2014). Vanaf groep 4 wordt de dagtaak geleidelijk een weektaak. De taken worden wekelijks samengesteld door de leerkracht waarin verplichte onderdelen, de basistaken, en de keuzetaken worden opgenomen. Hoe ouder het kind, hoe meer zelfstandige werkuren. Kinderen hebben de vrijheid om zelf hun taken in te plannen. De keuzevrijheid en verantwoordelijkheid worden steeds groter naarmate de kinderen ouder worden. Op de weektaak strepen de kinderen aan wat af is. Op de weektaak is vaak ruimte voor zelfevaluatie voor de kinderen, maar ook voor de leerkracht om een waardering of algemene opmerking te

plaatsen (Sanders, 2008). Röhner en Wenke (2005) benadrukken het belang van het zelfevaluatie gedeelte op de weektaak. Kinderen krijgen hierdoor meer grip op hun eigen leerproces. Het evalueren van het zelfstandig werken zou systematisch moeten gebeuren door zowel het kind als de leerkracht. Dit vraagt om een actieve houding. Zelfstandig zijn vraagt een actieve houding die leerlingen alleen verkrijgen als de leerlingen zich prettig en veilig voelen. Hiervoor is de sfeer in de groep belangrijk. Leerlingen voelen zich pas veilig als de leerkracht en klasgenoten elkaar accepteren (Förner & Janssen, 1996).

Sanders (2008) geeft aan dat geen duidelijke kwaliteitseisen aan een weektaak zijn gesteld om het daadwerkelijk tot een effectief didactisch hulpmiddel te maken. Jansen en De Haan (2005) zijn van mening dat het keuzeonderdeel van de weektaak is bedoeld om de individuele ontplooiing van kinderen te stimuleren. In het onderwijs gebeurt regelmatig dat de taken op de weektaak bepaald worden door de leerkracht. Jansen en De Haan (2005) vinden het belangrijk dat de keuzetaken aansluiten bij de interesses en leerstijlen van kinderen. Het kind ervaart een zekere mate aan keuzevrijheid, omdat het mag kiezen welk onderdeel het wil gaan maken maar deze is voorgesteld door de leerkracht. Een weektaak is hierdoor erg gestructureerd ondanks keuzevrijheid. Onderzoek toont aan dat het bieden van structuur aan kinderen een kenmerk is van effectief onderwijs. Kinderen hebben behoefte aan duidelijkheid, een te grote vrijheid zou het leerproces dan ook niet ten gunste komen (Van der Ploeg, 2007). Een ander kenmerk van effectief onderwijs is het 'leren om te leren' waarmee bedoeld wordt dat de vaardigheden die nodig zijn bij leren structureel moeten worden begeleid. Een weektaak komt in die zin dus tegemoet aan de ontwikkeling van zelfstandigheid, want de weektaak heeft een ondersteunende rol in een continu leerproces, het zelfregulerend leren (Sanders, 2008). Zoals eerder benoemd is zelfstandig werken van belang wanneer het om eigenaarschap gaat. Van der Ploeg (2007) schrijft in een artikel over neuropsycholoog Jolles. Jolles beweert dat kinderen nog niet klaar zijn om zelfverantwoordelijk te leren, omdat de hersenen dit op jonge leeftijd nog niet kunnen. Jolles is dan ook tegen het Daltonconcept, omdat de hersenen pas rond het 20ste levensjaar voldoende ontwikkelingen heeft doorgemaakt om zelfverantwoordelijke keuzes te maken. Van der Ploeg (2007) heeft hier twijfels over, omdat Van der Ploeg zich afvraagt of dit niet al geoefend moet worden. Ook Blakemore en Frith (2005) zijn het met Van der Ploeg eens en hebben onderzoek gedaan naar breinontwikkeling. In de adolescentie vindt nog rijping van de hersenen plaats. Blakemore en Frith (2005) zeggen dat oefening van planning en controle juist nodig is, de zogenoemde 'performance of executive function tasks'. Blakemore en Frith (2005) zijn van mening dat leerlingen dus juist ervaring op moeten doen met zelf verantwoordelijk zijn, zodat de hersenen hierin al een aanloop hebben richting de adolescentie.

2.2 21st century skills

De 21st-century skills omvatten verschillende vaardigheden die leerlingen in de toekomst nodig zouden hebben (Voogt & Pareja Roblin, 2010). Kijkend naar het model voor de 21^e-eeuwse vaardigheden van SLO en Kennisnet (2016) hebben veel vaardigheden invloed op het eigenaarschap en zelfstandig werken van leerlingen. Bij de vaardigheid samenwerken, gaat het om de samenwerking tussen leerlingen. De nadruk ligt op de kwaliteit van de samenwerking (Van den Oetelaar, Lamers & Zadelhoff, 2017). Samen sparren over een oplossing en niet één voor één een vraag maken. Daarnaast is volgens Van den Oetelaar, Lamers en Zadelhoff (2017) van belang dat leerlingen verantwoordelijkheden hebben over het werk dat samen gemaakt wordt.

Samenwerkingsvaardigheden als onderhandelen, taken verdelen en luisteren naar ideeën en kennis van de anderen komen hierbij aan de orde. Hier komen ook de vaardigheden communiceren en probleemoplossend denken onder andere sterk naar voren. Leerlingen moeten met elkaar kunnen communiceren om tot samenwerking te komen en mochten problemen zich voordoen dan kunnen deze samen opgelost worden. Ook de ICT- basisvaardigheden spelen een belangrijke rol. Leerlingen kunnen problemen oplossen door kennis op te zoeken en te analyseren. Wanneer ICT effectief

ingezet kan worden en verantwoord gebruikt wordt, kan het leerlingen stimuleren om zelfstandiger te werken (Van den Oetelaar, Lamers, & Zadelhoff, 2017). De vaardigheid creativiteit kan ook een beroep doen op het eigenaarschap van leerlingen. Leerlingen moeten zelf nadenken over een aanpak om een probleem of taak op te lossen. Een kind kan goed zijn creativiteit hierin naar voren laten komen. Daarnaast is de vaardigheid zelfregulering erg belangrijk bij eigenaarschap en zelfstandig werken. Met zelfregulering wordt bedoeld de zelfsturing van een kind. Denk aan planmatig werken over een langere periode, die opgebouwd moet worden van een dag naar een week. Leerlingen zijn dan zelf verantwoordelijk over de planning, kwaliteitsbewaking en evaluatie (Van den Oetelaar, Lamers & Zadelhoff, 2012). Als de 21th-century skills een rol gaan spelen in de klas, besteden leerkrachten minder tijd aan frontale kennisoverdracht en krijgen de leerkrachten een meer coachende en begeleidende functie. De rol van de leerlingen verandert ook wanneer meer gewerkt wordt met de vaardigheden van de 21th-century skills. Leerlingen geven zelf sturing aan het leren en zijn meer verantwoordelijk.

2.3 Onderzoeksvragen

Hoofdvraag:

Welke vorm van zelfstandig werken past binnen het huidige schoolconcept van de onderzoeksschool, zodat een doorgaande lijn gerealiseerd kan worden?

Deelvragen:

- In welke mate wordt zelfstandig werken in de verschillende clusters ingezet?
- Hoe ervaren de leerkrachten het werken met de weektaak?
- Hoe ervaren de leerlingen het werken met de weektaak?
- Wat zijn de behoeften van de leerkrachten met betrekking tot zelfstandig werken?
- Wat zijn de behoeften van de leerlingen met betrekking tot zelfstandig werken?
- Wat doen de leerlingen en leerkrachten tijdens momenten van zelfstandig werken?

3. Opzet van het onderzoek

In dit hoofdstuk wordt de opzet van het onderzoek weergegeven. Allereerst wordt ingegaan op de beschrijving en verantwoording van dataverzameling. Vervolgens volgt een omschrijving van de respondenten en instrumenten. Tot slot wordt de wijze van data-analyse omschreven.

3.1 Beschrijving en verantwoording van dataverzameling

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen welke vorm van zelfstandig werken bij de onderzoeksschool past en hier een doorgaande lijn in te realiseren. Om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag zijn verschillende instrumenten ingezet. Zo wordt gebruik gemaakt van een vragenlijst voor de leerkrachten en leerlingen van de bovenbouw. De leerlingen van de onderbouw worden geïnterviewd en een aantal klassen worden tijdens momenten van zelfstandig werken geobserveerd. Dit onderzoek is een combinatie van kwantitatieve en kwalitatieve aanpak. Ook wel een mixed-method-aanpak genoemd (De Boer, 2006; Smeijsters et al., 2011; Tashakorri & Teddlie, 2003). Volgens Verhagen (2008) is dit een vaak voorkomende combinatie bij een praktijkonderzoek om meer data te verkrijgen en om de eigen praktijk te verbeteren. Daarnaast maakt een combinatie een onderzoek waardevol (Baarda, De Goede & Teunissen, 2005). Verhoeven (2011) spreekt van triangulatie als verschillende kwalitatieve en kwantitatieve dataverzamelmethode worden gecombineerd in één onderzoeksopzet. Triangulatie verhoogt de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek (Verhoeven, 2011).

Om antwoord te krijgen op de eerste vijf deelvragen is gekozen voor een vragenlijst als onderzoeksmethode (Baarda, 2014). Deze keuze is gemaakt, omdat het een makkelijke manier is om een groep te bevragen op meningen en opvattingen (Van der Donk & Van Lanen, 2016). Begin week 19 zijn de vragenlijsten verstrekt aan de respondenten. Midden week 20 is alle respons ontvangen en werden in week 20 en 21 de vragenlijsten geanalyseerd. In deze periode werden ook de observaties en interviews uitgevoerd. Om antwoord te krijgen op de laatste deelvraag is gekozen voor een open minder gestructureerde observatie. Op deze manier wordt alles wat van belang is opgeschreven en vastgelegd en kan een breed beeld van de uitwerking worden geschetst (Kallenberg, Koster, Onstenk & Scheepsmas, 2011). Om een juist beeld te vormen wat leerlingen tijdens zelfstandig werken doen, worden observaties uitgevoerd in een aantal klassen verspreid over de verschillende clusters tijdens momenten van zelfstandig werken. Volgens Baarda (2014) staat een onderzoeker bij een open minder gestructureerde observatie open voor allerlei informatie om van te leren. Het is belangrijk om goed vast te stellen wat gehoord en/of gezien wordt (Baarda, 2014, P.117).

3.2 Respondenten

De respondenten van dit onderzoek zijn alle lesgevende leerkrachten van verschillende clusters binnen de onderzoeksschool en een aantal leerlingen per klas van de bovenbouw. Alle respondenten hebben een vragenlijst ingevuld om antwoord te krijgen op de eerste vijf deelvragen. Bij de groep leerkrachten is een spreiding gehanteerd binnen de verschillende clusters om zo een duidelijk beeld te creëren van het totaalplaatje van zelfstandig werken. In groep 1/2 wordt zelfstandig werken anders aangeboden en ingezet dan in een groep 7/8. De groep lesgevende leerkrachten bestaat uit 25 respondenten ($N_1=25$). Alle leerkrachten bevinden zich in de leeftijd van 24 tot 63 jaar, waarvan twee mannelijk en de rest van het vrouwelijke geslacht. De leerlingen per cluster worden at random geselecteerd en deze willekeurige selectie staat representatief voor de hele groep (Kallenberg et al., 2011). Een aantal leerlingen worden at random gekozen (Kallenberg et al., 2011). Hiervoor is gekozen om alleen de leerlingen uit de bovenbouw de vragenlijst in te laten vullen, omdat de vragenlijst te

moeilijk en ingewikkeld is om in te vullen voor de leerlingen uit de onderbouw. Hierdoor worden de resultaten minder betrouwbaar (Kallenberg et al., 2011). Bij de leerlingen van de onderbouw is gekozen om een semigestructureerd interview af te nemen (Baarda, Bakker, Julsing, Fischer, Goede, Peters, & Velden, 2013). De vragen van de vragenlijst zijn hierbij als leidraad meegenomen, zodat de antwoorden betrouwbaarder zijn en te vergelijken zijn met de ingevulde vragenlijsten van de bovenbouw (Kallenberg et al., 2011). De verschillende respondenten zorgen voor betrouwbaardere gegevens (Baarda et al., 2013). De groep leerlingen die een vragenlijst hebben ingevuld bestaat uit achttien respondenten ($N_2=18$). De leerlingen hebben een leeftijd tussen de acht en twaalf jaar, waarvan acht meisjes en tien jongens. De groep leerlingen die mee hebben gewerkt aan het interview bestaat uit zeventien respondenten ($N_3=17$). De leerlingen hebben een leeftijd tussen de vier en acht jaar, waarvan tien meisjes en zeven jongens. Naast de vragenlijsten en interviews vinden observaties plaats. Binnen elk cluster wordt een groep geobserveerd ($N_4=4$).

3.3 Instrumenten

Om de deelvragen te beantwoorden zijn een drietal onderzoeksinstrumenten ingezet. Het eerste instrument is een vragenlijst. De vragenlijst wordt afgenomen onder de leerkrachten en leerlingen van de bovenbouw. Een vragenlijst is een veelgebruikte methode voor onderzoekers die volgens Kallenberg et al. (2011) inzicht willen krijgen in meningen, ervaringen en opvattingen van een grote groep mensen. Het gaat in dit geval om een kwantitatieve dataverzameling, omdat voornamelijk cijfermatige gegevens worden verkregen (Van der Donk & Van Lanen, 2016). De vragenlijsten bestaan uit meerkeuze, open en gesloten vragen, vandaar dat ook kwalitatieve data naar voren zal komen. Bij de open vragen krijgen de respondenten de kans om antwoorden toe te lichten en dat kan waardevolle informatie opleveren (Baarda, 2014). Om de validiteit te verhogen zijn de vragen opgesteld vanuit de probleemanalyse en theoretisch kader. Validiteit is de mate waarin het onderzoek aan het beantwoorden van zijn doel voldoet (Kallenberg et al., 2011; Baarda, 2014; Van der Donk & Van Lanen, 2016). Baarda et al. (2013) geven aan dat het belangrijk is om regelmatig de validiteit van een onderzoek te controleren. De vragen zijn samengesteld uit topics vanuit de literatuur. In de theorie staat beschreven dat Röhner en Wenke (2005) het belang van het zelfevaluatie gedeelte op de weektaak benadrukken. Een vraag op de vragenlijst is dan ook 'Leerlingen hebben op de weektaak de mogelijkheid voor zelfevaluatie?'. Een ander voorbeeld is dat Janssen en De Haan (2005) van mening zijn dat het keuzeonderdeel van de weektaak bedoeld is om de individuele ontplooiing van kinderen te stimuleren. Een voorbeeldvraag is dan 'Leerlingen krijgen binnen de weektaak eigen keuzevrijheid?'. Steenbergen-Penterman et al. (2008) geven aan dat leerkrachten in de zelfstandig werktijd de ruimte hebben om extra instructie te geven aan leerlingen die dat nodig hebben. Een vraag hierbij is: 'Tijdens zelfstandig werken biedt u extra instructies aan?'. Bij een vragenlijst kan de betrouwbaarheid vergroot worden door in het onderzoeksinstrument meerdere vragen te gebruiken om hetzelfde te meten. De vraag wordt steeds op een andere manier geformuleerd. Op deze manier kan toeval en eventuele misverstanden bij de respondenten uitgeschakeld worden en ontstaat een stabiel resultaat (Kallenberg et al., 2011).

De vragenlijst van de leerkracht bestaat uit twee delen. Het eerste gedeelte wordt beantwoord via de vierpuntsschaal. Hierbij hebben leerkrachten wel de mogelijkheid om een op- of aanmerking te plaatsen. Voorbeeldvragen behorende bij de vragenlijst zelfstandig werken via de vierpuntsschaal zijn: 'Mogen leerlingen tijdens zelfstandig werken samenwerken?' en: 'De leerlingen maken gebruik van hun vragenkaartje tijdens zelfstandig werken?'. Het tweede gedeelte van de vragenlijst bestaat

uit meerkeuzevragen en open vragen. Enkele voorbeeldvragen zijn: 'Hoe lang zijn de leerlingen in uw groep gemiddeld per keer aan het zelfstandig werken?' of een open vraag: 'Wat verstaat u onder zelfstandig werken?'. De vragenlijst van de bovenbouwleerlingen is makkelijker gemaakt en bestaat alleen uit meerkeuze- en open vragen. De leerlingen uit de bovenbouw kunnen de vragenlijst zelfstandig invullen. Voorbeeldvragen van de vragenlijst van de leerlingen zijn: 'Wat doe je tijdens zelfstandig werken' en: 'Wat doe je als je een vraag hebt, maar de juf of meester is bezig en je mag niet storen?'. Voor de leerlingen van de onderbouw is het lastig om een vragenlijst in te vullen, vandaar dat voor deze leerlingen is gekozen om een semigestructureerd interview af te nemen (Kallenberg et al., 2011). Dit is het tweede onderzoeksinstrument. Een aantal vragen uit de vragenlijst van de bovenbouw staan tijdens het interview centraal. Daarnaast kan de interviewer verduidelijkingvragen stellen en dieper op een vraag of antwoord ingaan.

Observatie is een veelgebruikte methode bij het onderzoeken van onderwijssituaties (Kallenberg et al., 2011). Het is een goede manier om informatie te verzamelen. Een observatie heeft een duidelijke bedoeling om een verbetering te bereiken (Kallenberg et al., 2011). In het geval van dit onderzoek wordt geobserveerd om verschillen en overeenkomsten binnen de verschillende clusters te zien en op basis van deze gegevens opvallendheden in kaart te brengen. De observatie is een open minder gestructureerde niet-participerende observatie. De observant neemt geen deel uit van de situatie, waardoor het een niet-participerende observatie is (Van der Donk & Van Lanen, 2016). Tijdens de observatie wordt gebruik gemaakt van een observatielijst. De observatielijst is tot stand gekomen naar aanleiding van de vragenlijst. De topics en opvallendheden vanuit de vragenlijst worden als concrete observatiepunten ingezet bij de observatie. In elk cluster zal een observatie plaatsvinden om te zien hoe de leerkracht en leerlingen werken tijdens het zelfstandig werken.

3.4 Wijze van data-analyse

Aan de leerkrachten en leerlingen zijn vragenlijsten verstrekt. Deze vragenlijsten worden op twee manieren geanalyseerd. Bij de gesloten vragen en de vierpuntsschaal vragen wordt de analysemethode 'aantallen berekenen' gebruikt. Met deze analysemethode wordt gekeken hoe vaak een van de mogelijkheden gekozen is (Van der Donk & Van Lanen, 2016). De antwoordmogelijkheden worden geturfd, zodat inzichtelijker wordt hoe vaak een bepaald antwoord is gegeven. Deze geturfd gegevens worden omgezet in percentages (Van der Donk & Van Lanen, 2016). Bij de open vragen, observaties en de interviews wordt de analysemethode 'labelen' gebruikt (Van der Donk & Van Lanen, 2016). De antwoorden en observatiepunten worden in categorieën gelabeld. Antwoorden die betrekking hebben op eenzelfde onderwerp worden in een categorie geplaatst (Van der Donk & Van Lanen, 2016). Per categorie wordt de score bepaald naar aanleiding van het turfsysteem. De opvallende overeenkomsten en verschillen worden genoteerd en meegenomen in de resultaten. De niet relevante informatie wordt geschrapt (Baarda, 2014). Om de validiteit van het onderzoek te beoordelen zijn de uitkomsten van de vragenlijsten besproken met enkele leerkrachten en leerlingen (Kallenberg et al., 2011). De uitkomsten van de ingevulde vragenlijsten van leerkrachten en leerlingen worden met elkaar vergeleken. Als de uitkomsten van de vragenlijst overeenkomen wordt de betrouwbaarheid van het onderzoek versterkt (Verhoeven, 2011). Alle analyses van de vragenlijsten, interviews en observaties worden naast elkaar gelegd om overeenkomsten en verschillen te constateren en om een geheel beeld van de verkregen gegevens te creëren. Door alle gegevens aan elkaar te koppelen versterkt de betrouwbaarheid van het onderzoek als de resultaten van de observaties, interviews en vragenlijsten overeenkomen (Verhoeven, 2011).

4. Resultaten

In dit hoofdstuk wordt een feitelijke weergave van de resultaten per deelvraag gegeven. Allereerst worden de resultaten in welke mate zelfstandig werken in de verschillende clusters wordt ingezet weergegeven. Vervolgens komen de ervaringen van de leerkrachten en leerlingen met betrekking tot de weektaak aanbod. Daarna wordt aandacht besteed aan de behoeften van de leerkrachten en leerlingen met betrekking tot zelfstandig werken. Ten slotte gaat de aandacht uit naar de resultaten gericht op wat de leerkrachten en leerlingen doen tijdens momenten van zelfstandig werken.

4.1 Deelvraag 1: inzet van zelfstandig werken

Hieronder volgt een feitelijke weergave van de resultaten op de deelvraag: 'In welke mate wordt zelfstandig werken in de verschillende clusters ingezet?'.

Van de respondenten ($N_1=25$) hebben 21 leerkrachten de vragenlijst ingevuld. Dit is een responspercentage van 84%. Uit de analyse van de vragenlijsten is gebleken dat 90% van de ondervraagden altijd een weektaak gebruikt. In de kwaliteitskaarten van de onderzoeksschool staat beschreven dat elk cluster tijdens het zelfstandig werken gebruik maakt van het stoplicht. Uit de analyse is gebleken dat 24% van de respondenten het stoplicht altijd gebruikt en 33% geeft aan het stoplicht nooit te gebruiken. In diezelfde kwaliteitskaarten staat ook beschreven dat groep drie tot en met acht gebruik maakt van een vragenkaartje. Uit de vragenlijsten blijkt dat 31% ook altijd het vragenkaartje gebruikt. Opvallend is dat 43% van de ondervraagden aan geeft het vragenkaartje soms of zelfs nooit te gebruiken. 52% van de ondervraagden geeft aan extra instructies te bieden tijdens zelfstandig werken. 24% van de respondenten biedt soms een extra instructie aan. Bij 29% van de respondenten mogen de leerlingen altijd samenwerken tijdens het zelfstandig werken en bij 67% van de respondenten hebben de leerlingen keuzevrijheid binnen de weektaak. Uit de vragenlijst van de leerlingen ($N_2=18$) blijkt dat 94% van de leerlingen aan geeft zelf een werkje mag kiezen tijdens het zelfstandig werken.

Uit de analyse blijkt dat het zelfstandig werken in de verschillende groepen anders wordt aangeboden. Bij de kleuters wordt gebruik gemaakt van een planbord en bij groep drie tot en met acht wordt een weektaak ingezet. Bij de kleuters wordt in alle groepen op dezelfde manier gewerkt. Vanaf groep 3 wordt dit anders. Uit de analyse is naar voren gekomen dat in verschillende groepen tijdens zelfstandig werken, werk van vorige lessen wordt afgemaakt. In andere groepen wordt tijdens zelfstandig werken juist gewerkt aan eigen leerdoelen op niveau. Uit de vragenlijsten blijkt dat in cluster vijf/zes de leerlingen een eigen planning maken voor een hele week. Terwijl in cluster zeven/acht alles gestructureerd op een blaadje aangeboden wordt. De verschillen tussen de clusters zijn groot. Bij 57% van de ondervraagden werken de leerlingen meerdere momenten op een dag aan zelfstandig werken. De leerlingen beamen dit met 94%. Tijdens het werken zijn de leerlingen volgens 62% van de leerkrachten gemiddeld 15 tot 30 minuten aan het zelfstandig werken. De leerkrachten geven aan dat tijdens zelfstandig werken de leerlingen zachtjes moeten praten, overleggen binnen het groepje en zo min mogelijk lopen.

4.2 Deelvraag 2 en 3: ervaring leerkrachten en leerlingen

Hieronder volgt een feitelijke weergave van de resultaten op de volgende deelvraag: 'Hoe ervaren de leerkrachten het werken met de weektaak?' en op de deelvraag: 'Hoe ervaren leerlingen het werken met de weektaak?'.

Van alle leerkrachten geeft 62% aan dat het werken met de weektaak als prettig wordt ervaren. 19% hiervan geeft aan dat de weektaak te veel gericht is op het basisprogramma en te weinig gericht is op de keuzevrijheid van de leerlingen. 33% van de ondervraagden geeft aan dat de weektaak een duidelijk formulier is waarop staat wat van de leerlingen wordt gevraagd en wat de leerlingen moeten doen. De leerkrachten geven verschillende punten aan waar tegenaan wordt gelopen wat

betreft het zelfstandig werken met de weektaak. Één van die punten is dat het aanbod niet goed is voor de leerlingen. Voor sommige leerlingen is het aanbod te veel of juist te weinig en niet uitdagend. Volgens een aantal respondenten zou de weektaak meer gericht moeten zijn op het niveau van een leerling. Leerlingen kunnen meer initiatief nemen om eigen leerdoelen op te stellen, zoals dit in de cluster vijf/zes al gebeurd. Een ander punt wat de leerkrachten aangeven is dat de weektaak te weinig of geen controle biedt op waar de leerlingen mee bezig zijn. Ook geven de leerkrachten aan dat tijdens het zelfstandig werken de leerlingen drukker worden. Ook aan de leerlingen van de bovenbouw ($N_2=18$) is gevraagd de mening over de weektaak te geven. 78% van de leerlingen geeft aan het werken met de weektaak goed te vinden. Als reden geven de leerlingen aan dat de weektaak meer oefening biedt, waardoor de leerlingen kunnen groeien op bepaalde leerdoelen. 17% van de leerlingen vindt het werken met de weektaak niet zo fijn. Deze leerlingen geven als reden dat het vaak dezelfde werkjes zijn, te veel werkjes waardoor de weektaak niet afkomt of de leerlingen moeten te gehaast werken. De leerlingen geven aan liever andere werkjes op de weektaak te zien zoals dingen ontwerpen, creatieve opdrachten, samenwerkingsopdrachten of opdrachten in andere talen. Aan de leerlingen is ook gevraagd of de leerlingen liever met of zonder weektaak willen werken. 61% van de respondenten werkt liever met weektaak, omdat dit overzichtelijk is en de leerlingen kunnen oefenen. 39% van de respondenten werkt liever zonder weektaak, zodat de leerlingen zelf opdrachten kunnen kiezen om te maken. De leerlingen van de onderbouw ($N_3=17$) hebben in een interview ook een mening kunnen geven over de weektaak. Opvallend is dat de leerlingen uit groep drie/vier aangeven de weektaak niet fijn te vinden. Veel opdrachten staan op de weektaak en als het eind van de week niet af is, moet het mee naar huis. Ook geven de leerlingen aan dat bijna iedere week dezelfde soort opdrachten op de weektaak staan. De leerlingen uit groep een/twee zijn erg tevreden over de manier van zelfstandig werken in de klas. Via het planbord kunnen de leerlingen zien wat gedaan moet worden en op de time timer wordt de resterende tijd voor een werkje weergegeven.

4.3 Deelvraag 4 en 5: behoeften van leerkrachten en leerlingen

Hieronder volgt een feitelijke weergave van de resultaten op de volgende deelvraag: 'Wat zijn de behoeften van de leerkrachten met betrekking tot zelfstandig werken?' en op de deelvraag: 'Wat zijn de behoeften van de leerlingen met betrekking tot zelfstandig werken?'.

Bijna de meerderheid van de respondenten ($N_1=25$) geeft aan een doorgaande lijn te willen zien in het zelfstandig werken van groep een tot en met acht. Hierbij zeggen de leerkrachten dat schoolbrede afspraken gemaakt moeten worden om een betere afstemming te krijgen hoe de weektaak in de verschillende groepen wordt gebruikt. Daarnaast is de behoeften vanuit het team om de 21st century skills centraal te zetten en meer eigen inbreng van de leerlingen te laten komen. De kleuterleerkrachten geven aan dat het zelfstandig werken bij de kleuters prima verloopt en geen veranderingen wensen. De kleuters worden heel zelfstandig naar groep drie gestuurd. Het enige punt wat wordt aangegeven is dat de leerkrachten van groep drie hierop verder moeten voortborduren en niet opnieuw beginnen met aanleren. De leerlingen daarentegen hebben meer behoeften aan inspraak in de weektaak. Zelf mogen beslissen wat gemaakt wordt, hoe het gemaakt wordt en op welk moeilijkheidsniveau passend bij de leerling. Meer op eigen niveau werken en aan eigen leerdoelen. Ook geven de leerlingen aan meer samenwerkingsopdrachten terug te willen zien op de weektaak. Nu komt dit minimaal terug op de weektaak.

4.4 Deelvraag 6: observaties van momenten zelfstandig werken

Hieronder volgt een feitelijke weergave van de resultaten op de volgende deelvraag: 'Wat doen de leerlingen en leerkrachten tijdens momenten van zelfstandig werken?'.

Opvallend aan de observaties ($N_4=4$) is dat in elke klas zelfstandig werken op een andere manier werd aangeboden. Hieronder staan de resultaten per klas beschreven. Beginnend bij groep een/twee. De leerlingen plannen van tevoren het werk in. Dit wordt iedere dag gerouleerd. Het stoplicht en de time timer worden gebruikt. De leerkracht loopt rondes om te kijken of iedereen aan het werk is en of de leerlingen geen vragen hebben. De leerkracht biedt tijdens het zelfstandig werken extra instructies aan. Aan het eind van het zelfstandig werken wordt kort klassikaal het werken nabesproken. Bij groep drie/vier verloopt het zelfstandig werken bijna hetzelfde als bij de kleuters. Het enige verschil is dat de leerlingen een weektaak hebben met werkjes erop en geen planbord waarop gepland kan worden. Ook biedt de leerkracht geen extra instructie aan. De leerkracht benadert de groep positief en zet leerlingen aan het werk. Opvallend in deze groep is dat leerlingen eerst nog werk van de ochtend af moeten maken voordat gewerkt wordt aan de weektaak. De hele klas is op hetzelfde moment bezig met zelfstandig werken. Dit is niet het geval in groep vijf/zes. De ene groep is voor een bepaalde tijd aan het zelfstandig werken, terwijl de andere groep dan een zaakvak heeft. Na een tijd wordt dit omgewisseld. Ook in deze groep waren de leerlingen nog werk aan het afmaken van een les. De leerlingen werken met een weektaak alleen is dit een weektaak die de leerlingen zelf in hebben mogen vullen. De leerlingen werken sinds kort met een nieuwe vorm van de weektaak. De leerlingen bepalen hierbij zelf wanneer, hoelang en wat gemaakt wordt. Tijdens het zelfstandig werken kan de leerkracht geen extra instructie aanbieden, omdat de leerkracht de reguliere zaakvak aan de andere groep aan het geven is. Ook wordt geen gebruik gemaakt van stoplicht of time timer. In groep zeven/acht is wel weer iedereen tegelijk bezig met de weektaak. De leerlingen mogen zelf kiezen wat gemaakt wordt, mits het op de weektaak staat. Op de weektaak staat vooral het basisprogramma. Ook hier zijn leerlingen eerst bezig met het afmaken van andere lessen. In de klas wordt door de leerlingen veel gepraat, waardoor niet iedereen werkt. De leerkracht loopt geen rondes om te controleren of iedereen verder kan werken. De leerkracht kijkt werk na. Ook hier wordt geen gebruik gemaakt van een stoplicht of time timer. Schoolbreed wordt zelfstandig werken ingezet, alleen iedereen werkt toch weer op een andere manier.

5. Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk zijn naar aanleiding van het theoretisch kader en de resultaten per deelvraag de conclusies beschreven. Vervolgens wordt de hoofdvraag van het onderzoek beantwoord. In de volgende paragraaf is aandacht voor een kritische reflectie op het onderzoeksproces en tot slot worden in de laatste paragraaf de praktische opbrengst en aanbevelingen beschreven.

5.1 Conclusies

De deelvragen zijn als volgt beantwoord:

1. In welke mate wordt zelfstandig werken in de verschillende clusters ingezet?

Uit onderzoek kan geconcludeerd worden dat alle leerkrachten zelfstandig werken inzetten, alleen ieder op een andere manier. De verschillen in de clusters zijn groot. Bij het ene cluster mogen leerlingen zelf keuzes maken en de weektaak inplannen. Volgens Stevens (2002) vinden leerlingen het leuk om zelf activiteiten te kiezen en versterkt het de motivatie. Terwijl in de overige clusters, uitgezonderd van de kleuters, de leerlingen een standaard ingevulde weektaak krijgen en als de weektaak niet af is mee naar huis. Sanders (2008) en Röhner en Wenke (2005) vinden zelfevaluatie van zelfstandig werken belangrijk, omdat leerlingen dan grip krijgen op eigen leerproces. Ook dit wordt niet in alle groepen ingezet. De gemaakte afspraken binnen de onderzoeksschool worden niet nageleefd. In de kwaliteitskaarten staat beschreven dat het stoplicht, time timer en vragenkaartje worden ingezet. Berends en Wolthuis (2014) beschrijven dat deze materialen zelfstandigheid kunnen vergroten. In de praktijk worden deze materialen bijna niet ingezet.

2. Hoe ervaren de leerkrachten het werken met de weektaak? en 3. Hoe ervaren leerlingen het werken met de weektaak?

Uit de resultaten kan geconcludeerd worden dat de meerderheid van de leerkrachten en leerlingen het werken met de weektaak als prettig ervaren. De leerkrachten ervaren verbeterpunten die aangepakt moeten worden. 19% van de leerkracht ervaart de weektaak op dit moment als te veel gericht op het basisprogramma, in plaats van op eigen niveau. En te weinig gericht op keuzevrijheid. Steenbergen-Penterman et al. (2008) bevestigen dat werken op eigen niveau goed voor leerlingen is en leerkrachten krijgen dan de ruimte om extra instructies aan te bieden. Keuzetaken zijn volgens Jansen en De Haan (2005) belangrijk en sluiten aan bij interesses en leerstijlen van een leerling. Berends en Wolthuis (2014) geven daarbij aan dat leerlingen door keuzevrijheid zelfstandigheid ontwikkelen en daarmee een 'eigen' identiteit creëren. Daarnaast draagt zelfstandigheid bij aan de autonomie en keuzevrijheid van leerlingen (Berends & Wolthuis, 2014).

4. Wat zijn de behoeften van de leerkrachten met betrekking tot zelfstandig werken? En 5. Wat zijn de behoeften van de leerlingen met betrekking tot zelfstandig werken?

Geconcludeerd kan worden dat de leerkrachten behoefte hebben aan een doorgaande lijn in het zelfstandig werken van groep een tot en met acht met daarbij duidelijke schoolbrede afspraken. In de kleutergroepen wordt de basis gelegd en daarop verder voortborduren. Daarnaast hebben de leerkrachten behoefte aan meer inbreng vanuit de leerlingen tijdens zelfstandig werken en dat de 21st century skills centraal komen te staan. De leerlingen hebben behoeften aan inspraak in de weektaak en aan andere opdrachten, zoals samenwerkingsopdrachten.

6. Wat doen de leerlingen en leerkrachten tijdens momenten van zelfstandig werken?

Uit de resultaten kan geconcludeerd worden dat in elke klas ($N_4=4$) zelfstandig werken op een andere manier wordt aangeboden. De leerlingen zijn voornamelijk aan het werk, of wel aan de weektaak of werk van de reguliere lessen afmaken. De leerkrachten daarentegen doen allemaal iets anders. Denk aan extra instructies aanbieden, vragenrondes lopen, lesgeven aan een groep of werk nakijken. Steenbergen-Penterman et al. (2008) geeft aan dat leerkrachten tijdens zelfstandig werken de ruimte hebben om extra instructies aan te bieden voor leerlingen die dat nodig hebben.

De antwoorden op de deelvragen leiden samen tot het antwoord op de hoofdvraag: **‘Welke vorm van zelfstandig werken past binnen het huidige schoolconcept van de onderzoeksschool, zodat een doorgaande lijn gerealiseerd kan worden?’**

Kijkend naar de conclusies van de deelvragen is het voor de onderzoeksschool het beste om te blijven werken met een weektaak, alleen zullen hier aanpassingen in gemaakt moeten worden om aan de behoeften en ervaringen van de leerkrachten en leerlingen te voldoen. De leerlingen worden bij de kleuters al erg zelfstandig gemaakt, het team moet hierop voortborduren en gebruik van maken in de overige groepen. Voornamelijk in groep drie tot en met acht zal de vorm van zelfstandig werken aangepast moeten worden. Leerkrachten hebben behoefte aan een doorgaande lijn met duidelijke schoolbrede afspraken. De weektaak zal een vorm moeten krijgen waarbij de behoeften van leerkrachten en leerlingen in verwerkt wordt. Voor de leerkrachten zal dit voornamelijk de 21st century skills zijn, leerlingen werken op eigen niveau en dat leerlingen meer inspraak krijgen in de weektaak, zoals dit nu al gebeurt in cluster vijf/zes. De leerlingen hebben aangegeven ook meer inspraak te willen hebben in de weektaak, zelf kunnen beslissen wat te maken, zonder dat dit al voorgeschreven staat. Een weektaak kan bestaan uit basistaken, individuele taken en keuzetaken. De basistaken zijn voor iedereen hetzelfde en verplicht, bij de individuele taken werken de leerlingen aan opdrachten op eigen niveau en bij de keuzetaken mogen de leerlingen zelf opdrachten kiezen die tegemoetkomen aan persoonlijke interesses of leerbehoefte van de leerling. Ook willen de leerlingen meer samenwerkingsopdrachten en andere opdrachten zoals dingen ontwerpen of een vreemde taal leren.

5.2 Kritische reflectie op onderzoeksproces

Een kritische reflectie op het onderzoeksproces is noodzakelijk om de waarde van het onderzoek in te schatten en een verklaring te geven voor de uitkomsten. Een sterk onderdeel van het onderzoek is het theoretisch kader. Relevante onderzoeksrapporten, artikelen en literatuur uit binnen- en buitenland zijn geraadpleegd. Hierdoor konden vragenlijsten worden samengesteld en conclusies en aanbevelingen onderbouwd worden. Een minpunt hieraan is dat het erg lang geduurd heeft voordat het theoretisch kader helemaal opgezet was. De validiteit van het onderzoek werd vergroot door theorie te verwerken in de vragenlijsten, interviews en observaties. De validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek is tevens vergroot door de triangulatie die ontstaan is door het inzetten van de verschillende onderzoeksinstrumenten. Een ander sterk punt aan het onderzoek is het aantal respondenten dat heeft meegewerkt aan het onderzoek. Van de ondervraagden leerkrachten is het responspercentage 84%. Naar aanleiding van andermans onderzoeken werd dit percentage veel lager geschat. Een ander sterk punt aan dit onderzoek zijn de vragenlijsten van de leerlingen. Van tevoren was al bedacht om de vragenlijst door een aantal leerlingen at random in te laten vullen. Ook om de vragenlijst van de onderbouw om te zetten in een interview is een goede zet geweest, omdat deze leerlingen niet snappen, of niet kunnen lezen, wat gevraagd werd. Een minpunt aan de vragenlijst voor de leerlingen was dat de meeste leerlingen het woord ‘evaluatie’ niet begrepen. Voor een volgende keer zal dit woord anders omschreven moeten worden. Ook is het handig om deze vragenlijst van tevoren door een leerling of aantal leerlingen te laten doornemen. Zodat zeker is dat alle vragen duidelijk zijn. Dit is in dit onderzoek niet gebeurd. Het onderzoek had versterkt kunnen worden door het afnemen van interviews bij de leerkrachten. De interviews hadden ter verduidelijking kunnen doen voor de ontvangen respons op de vragenlijsten. Sterk is dat bij de vragenlijst voor de leerkrachten gebruik is gemaakt van open- en gesloten vragen en stellingen waarbij een vierpuntsschaal is gebruikt. Het stellen van open vragen versterkt het onderzoek. Een ander minder sterk punt aan dit onderzoek is het contact met de opdrachtgever. Dit had meer mogen gebeuren tijdens het onderzoek. Dit is ook een reden geweest, waardoor het langer heeft

geduurd voordat de aanleiding en context helder waren. Kallenberg et al. (2011) geeft aan dat nauw contact met de opdrachtgever bijdraagt aan de betrouwbaarheid van het onderzoek. Het team geeft aan meer de 21st century skills toe te willen passen tijdens zelfstandig werken. Een logisch vervolgonderzoek kan zijn op welke wijze de 21st century skills toegepast kunnen worden binnen het zelfstandig werken via de weektaak.

5.3 Praktische opbrengst en aanbevelingen

In de probleemanalyse is een duidelijk beeld geschetst van het probleem rondom het zelfstandig werken op de onderzoeksschool. Naar aanleiding van dit onderzoek kunnen de volgende relevante en passende aanbevelingen worden gegeven. Ten eerste wordt aanbevolen dat het team met elkaar in gesprek gaat om schoolbrede afspraken te maken met betrekking tot het zelfstandig werken en de weektaak. Deze afspraken vastleggen en controleren dat deze ook worden nageleefd. Dit is nu niet het geval met de kwaliteitskaarten, waardoor de verschillen in zelfstandig werken ontstaan. Iedereen werkt op dit moment anders, schoolbreed moet gekeken worden naar één weektaakformulier. De weektaak kan bestaan uit basistaken, individuele taken en keuzetaken. Deze kan schoolbreed ingezet worden, waarbij het formulier voor cluster drie/vier nog redelijk gestructureerd is en langzaam richting cluster zeven/acht steeds minder gestructureerd wordt. Zelfstandig werken is een werkwijze waarbij leerdoelen, leerstrategieën, feedback en beoordeling gedurende de basisschoolperiode in toenemende mate, onder begeleiding en sturing van de leerkracht, door de leerling bepaald wordt (Van Hout-Wolters, Simons, & Volet, 2000). Leerlingen hebben behoefte aan duidelijkheid, een te grote vrijheid ineens zou het leerproces dan ook niet ten gunste komen (Van der Ploeg, 2007). De keuzevrijheid moet langzaam opgebouwd worden. Van der Ploeg (2007) geeft aan dat onderzoek heeft uitgewezen dat leerlingen behoefte hebben aan duidelijkheid en structuur. Röhner en Wenke (2005) en Berends en Wolthuis (2014) geven daarnaast aan dat inzicht krijgen van de structuur van de organisatie van belang is voor de zelfstandigheidsontwikkeling van leerlingen. Dit lukt alleen wanneer leerlingen het gevoel hebben daadwerkelijk medeverantwoordelijk te zijn voor het proces (Röhner & Wenke, 2005). Met deze uitspraak volgt een volgende aanbeveling. Maak leerlingen eigenaar van hun werk, biedt leerlingen de vrijheid om zelf te kunnen kiezen wat gemaakt wordt. Berends en Wolthuis (2014) en Klaver-Hoogma (2012) beschrijven dat eigenaarschap gaat om de verantwoordelijkheid die leerlingen willen voelen. Hierbij geven Berends en Wolthuis (2014) als belangrijke motivatie aan dat het gaat om het gevoel van eigenaar zijn van het eigen leren en werk. Zoals doelen stellen, maar ook een eigen aanpak bepalen. Leerlingen kunnen heel goed zelf aangeven waaraan te werken. Dit kunnen opdrachten zijn waar hun interesse liggen of wat nog als moeilijk wordt ervaren (Jansen & De Haan, 2005). Laat de leerlingen dus meer op eigen niveau werken en ook zelf leerdoelen opstellen. Voor rekenen en spelling kan dit heel goed worden toegepast via Snappet, zoals dit ook al gebeurt. Ten slotte wordt aanbevolen om meer elkaars ervaringen, meningen en kunde te gaan gebruiken. In veel klassen ontstaan mooie ontwikkelingen met betrekking tot zelfstandig werken. Zoals het nieuwe formulier in cluster vijf/zes. Alleen worden deze nieuwe ontwikkelingen nauwelijks gedeeld met het hele team. Bespreek dit schoolbreed met het hele team en deel nieuwe ideeën met elkaar. Wacht hier niet mee. Betrek ook de leerlingen erbij. Leerlingen hebben vaak ook geweldige ideeën waar iets mee gedaan kan worden.

Literatuurlijst

- Baarda, B. (2014). *Dit is onderzoek!*. Groningen/ Houten: Noordhoff Uitgevers B.V.
- Baarda, B., Bakker, E., Julsing, M., Fischer, T., Goede, M. de, Peters, V. & Velden, T. van der (2013). *Basisboek Kwalitatief Onderzoek, handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen/ Houten: Noordhoff Uitgevers B.V.
- Baarda, B., Goede, M. de, & Teunissen, J. (2005). *Basisboek Kwalitatief Onderzoek, praktische handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen/ Houten: Noordhoff Uitgevers B.V.
- Beek, S. & Visser, J. (2005). *Directeuren in het basisonderwijs vernieuwen!*. 's Hertogenbosch: KPC Groep
- Berends, R. & Wolthuis, H. (2014). *Focus op Dalton*. Deventer: Saxion Dalton University Press.
- Blakemore, S. & Frith, U. (2005). *The learning brain: lessons for education*. Hoboken (New Jersey): Blackwell Publishing.
- Boer, F. de (2006). Mixed Methods: een nieuwe methodologische benadering?. KWA-LON 32, 11(2), 5-10
- Bongaards, B. & Sas, J. (2009). *Vakbekwaam onderwijzen*. Groningen/Houten: WoltersNoordhoff.
- Brouwers, H. (2010). *Kiezen voor het jonge kind*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Cöp, J. (2014). *Even stil juf. Ik leer zelfstandig!*. Geraadpleegd op 24-01-2017, van <http://wijnleren.nl/zelfstandig-werken.php>
- Dawson, P. & Guare, R. (2011). *Slim maar... Help kinderen hun talenten benutten door hun executieve functies te versterken*. Amsterdam: Hogrefe.
- Dekkers, H. & Meijnen, W. (2003). *Onderwijs in de maatschappelijke context*. In Verloop, N., & Lowyck, J. (Red), *Onderwijskunde: een kennisbasis voor professionals* (pp. 15-61). Groningen: WoltersNoordhoff Uitgevers
- Donk, C. van der, & Lanen, B. van (2016). *Praktijkonderzoek in de school*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Eijkeren, M. van (2005). *Pedagogisch-didactisch handelen*. Baarn: HB-uitgevers.
- Förrer, M. & Janssen, A. (1996). *Verder met klassenmanagement*. Amersfoort: CPS.
- Förrer, M. & Schouten, E. (2011). *Klassenmanagement in de basisschool*. C.P.S. Uitgeverij.
- Fransen, H. & Maters, A. (2005). *Klassenmanagement, zelfstandig werken cursorisch bekeken*. Praxisbulletin 2.
- Hoeven, J. van der (2009). *Leercoaching in het HBO*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

- Hout-Wolters, B. van, Simons, P. & Volet, S. (2000). *Active learning: self-directed learning and independent work*. New learning. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers
- Jansen, H. & Haan, D. de (2005). *Dalton!Durf jij?* Utrecht: Uitgeverij Agiel.
- Kallenberg, T., Koster, B., Onstenk, J. & Scheepsma, W. (2011). *Ontwikkeling door onderzoek*. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.
- Klamer-Hoogma, M. (2012). *Klassenmanagement*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Maas, A., Boog, G., Choinowski, N., Drost, D., Grootswagers, A., Heusdens, W., Klamer, M. & Kraaij, D. (2009). *Het oudere kind. Groei en ontwikkeling bij leerlingen van 8-14 jaar*. Heeswijk-Dinther: Esstede.
- Meijer, F. (2006). *Van zelf (ver)werken naar zelfverantwoordelijk leren*. Geraadpleegd op 18-12-2016, van https://www.studeersnel.nl/nl/document/pc-hogeschool-marnix-academie-lerarenopleiding-basisonderwijs/leerkracht/samenvattingen/leerkracht-3-week-8-sv-artikel-mensenkinderen-van-zelf-verwerken-naar-zelfverantwoordelijk-leren/910456/view?has_flashcards=false
- Mynard, J. & Sorflaten, R. (2002). *Independent Learning in your Classroom*.
- NederlandseDaltonVereniging. (2014). *Kernwaarden – uitgelicht*. Geraadpleegd op 19-01-2017, van <http://www.dalton.nl/daltononderwijs/kernwaarden>
- Oetelaar, F. van den, Lamers, H. & Zadelhoff, T. van (2017). *Leren in de 21^e eeuw*. Hoensbroek: BoekTweePuntNul.
- Oostdam, R., Peetsma, T. & Blok, H. (2007). *Het nieuwe leren basisonderwijs en voortgezet onderwijs nader beschouwd: een verkenningnotitie voor het Ministerie van Cultuur, Onderwijs en Wetenschap*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.
- Ploeg, P. van der (2007). *Hoezo, niet 'brain-based'?*. Geraadpleegd op 19-01-2017, van http://www.daltondeventer.nl/literatuur/titels/09_Brain_based_01.pdf
- Röhner R. & Wenke H. (2004). *Dalton-onderwijs: Een blijvende inspiratie*. Nieuwegein: Arko Uitgeverij BV.
- Röhner, R. & Wenke, H. (2005). *Hallo Dalton*. Nieuwegein: Arko Uitgeverij bv.
- Sanders, L. (2008). *Nederlandse variant van de Daltontaak. Beeld aan het eind van de twintigste eeuw en het begin van de eenentwintigste eeuw*. Deventer: Dalton Plan Educational Research & Development.
- Simons, R. & Zuylen, J. (1995). *Van zelfstandig werken naar zelfverantwoordelijk leren*. In P.R.J. Simons & J.G.G. Zuylen (Red.), *De didactiek van leren leren* (pp. 7-20). Tilburg: MesoConsult.
- SLO & Kennisnet (2016). *21^e eeuwse vaardigheden*. Geraadpleegd op 22-11-2016, van <https://www.kennisnet.nl/artikel/nieuw-model-21e-eeuwse-vaardigheden/>
- Smeijsters, H., Heerkens, Y., Beurskens, S., Gastel, W. van, Mintjes, J., Finnema, F., Velthuisen, H., Adriaansen, M., Holsbrink-Engels, G., Teng, R., Leeuwen, G. van, Voorham, T., Weille, K., Spierings, F.,

Cox, K. & Baars, E. (2011). *Kenmerken, randvoorwaarden en criteria van praktijkgericht zorgonderzoek*. Den Haag: HBORaad, ZonMW.

Smoores, M. (2014). *Weektaak*. Geraadpleegd op 18-12-2016, van <https://www.onderwijsmaakjesamen.nl/actueel/weektaak/>

Steenbergen-Penterman, N., Thijs, A., Voogt, J. & Loenen, S. (2008). *Leeromgevingen en leermiddelen in innovatieve scholen*. Enschede: SLO, nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling.

Stevens, L. (2002). *Zin in leren*. Leuven/Apeldoorn: Garant.

Stevens, L. & Bors, G. (2014). *Pedagogische tact: op het goede moment het juiste doen, óók in de ogen van de leerlingen*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.

Tashakorri, A. & Teddlie, Ch. (Eds.) (2003). *Handbook of mixed methods in social & behavioral research*. Thousand Oaks: Sage.

Verhagen, S. (2008). *Participatie en maatschappelijke ontwikkeling (oratie Hogeschool Utrecht)*. Utrecht: HU.

Verhoeven, N. (2011). *Wat is onderzoek?*. Amsterdam: Boom Lemma Uitgevers.

Voogt, J. & Pareja Roblin, N. (2010). *21st century skills. Discussienota*. Enschede: Universiteit Twente.

Wenke, H. & Röhner, R. (2006). *Leve de school. Daltononderwijs in de praktijk*. Nieuwegein: Arko Uitgeverij B.V.

Bijlagen

Bijlage 1: Observatieformulier

Datum:

Tijd:

Situatie: zelfstandig werken / werken aan de weektaak

Soort observatie:

Open minder gestructureerde observatie

Niet participerende observatie

Vraagstelling:

Wat doen de leerlingen en leerkrachten tijdens momenten van zelfstandig werken?

De volgende topics worden onder andere geobserveerd tijdens zelfstandig werken in de klas:

- Hoe wordt zelfstandig werken aangeboden?
- Wordt er gebruik gemaakt van een stoplicht en/of timetimer?
- Hoelang duurt het zelfstandig werken?
- Mogen de leerlingen samenwerken?
- Loopt de leerkracht vragenrondes?
- Wat doen de leerlingen op het moment dat ze de juf niet mogen storen?
- Wordt het werken aan de weektaak/het zelfstandig werken na besproken?
- Wat doet de leerkracht als de leerlingen aan het werk zijn?

* Mocht de observator tijdens het observeren andere belangrijke punten tegenkomen worden deze ook opgeschreven.

Logboek:

Bijlage 2: Interview

Leerlingen uit groep:**Soort interview:**

Een semigestructureerd interview

Vraagstelling:

Wat doen de leerlingen en leerkrachten tijdens momenten van zelfstandig werken?

Vragen voor het interview, afgeleid van de vragenlijst bovenbouw:

- Wat doe je tijdens zelfstandig werken?
- Hoe wordt zelfstandig werken ingezet in de klas?
- Wordt er gebruik gemaakt van het stoplicht en/of timetimer?
- Hoe vaak per week mag je zelfstandig werken? En wanneer en hoelang is dit dan?
- Wat vind je van het werken met de weektaak?
- Wat zou er anders kunnen?
- Als je zelf iets mocht bedenken voor op de weektaak, wat zou dit dan zijn?
- Mag je de juf storen tijdens zelfstandig werken? Wat doe je dan?
- Als de weektaak niet af is wat dan?
- Wordt de weektaak nabesproken hoe het gegaan is?

* De interviewer kan tijdens het interview verduidelijkingvragen stellen en dieper op een vraag of antwoord ingaan.

Bijlage 3: Vragenlijst zelfstandig werken voor de bovenbouw leerlingen

Deze vragenlijst gaat over het zelfstandig werken op school. Er gebeurt al van alles, maar om het nog beter te krijgen, hebben we jouw mening nodig! Wil je deze vragenlijst invullen, zodat wij weten wat jullie van het zelfstandig werken vinden? Misschien heb je zelf wel een goed idee, wat we kunnen gebruiken... Alvast bedankt voor het invullen van de vragenlijst!

Naam: _____

Ik zit in: groep 5-6 / groep 7-8

1. Wat doe je tijdens zelfstandig werken?

2. Hoe vaak per week mag je zelfstandig werken (werken aan de weektaak)?

- ☐ 1x per week
- ☐ 2 tot 3x per week
- ☐ Iedere dag
- ☐ Nooit

3. Mag je ook op andere momenten (dan alleen tijdens zelfstandig werken) werken aan de weektaak? Zo ja, wanneer?

4. Hoelang mag je gemiddeld per keer zelfstandig werken?

- ☐ 0 – 15 minuten
- ☐ 15 – 30 minuten
- ☐ 30 – 45 minuten
- ☐ 45 – 60 minuten
- ☐ Meer dan 60 minuten

5. Wat vind je van het werken met de weektaak? En waarom?

- ☐ Erg prettig
- ☐ Goed
- ☐ Niet zo fijn
- ☐ Helemaal niet leuk
- ☐ Ik werk niet met een weektaak

Omdat: _____

6. Mag je zelf kiezen wat je graag wilt doen tijdens zelfstandig werken?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

7. Als je zelf een werkje mocht kiezen, wat zou dit dan zijn?

8. Wat doe je als je een vraag hebt, maar de juf of meester is bezig en je mag niet storen?

- ☐ Wachten
- ☐ Aan je klasgenoot vragen
- ☐ Vragenkaartje neerleggen en alvast verder gaan met een volgende opdracht
- ☐ Overslaan en verder werken. Daarna geen uitleg meer vragen aan de juf/meester.
- ☐ Ik doe iets anders, namelijk: _____

9. Kun je gemakkelijk zelf aan de spullen komen die je nodig hebt?

- ☐ Altijd
- ☐ Meestal
- ☐ Soms
- ☐ Nooit

10. Hoe vaak weet je wat je moet doen als je klaar bent met je werk?

- ☐ Altijd
- ☐ Meestal
- ☐ Soms
- ☐ Nooit

Wat ga je meestal doen als je klaar bent?

11. Evalueer je het zelfstandig werken/werken met de weektaak? Hoe doe je dit? En doe je dit alleen of samen met de leerkracht?

- ☐ Ja, ik heb hier ruimte voor op de weektaak om op te schrijven
- ☐ Ja, ik bespreek dit met de juf/meester
- ☐ Soms evalueer ik het zelfstandig werken/de weektaak
- ☐ Nee, dat doe ik eigenlijk nooit
- ☐ Anders:

12. Als je mocht kiezen, zou je dan het liefst met of zonder weektaak willen werken?
Met/zonder, omdat

13. Als jij iets mocht bedenken of veranderen voor het zelfstandig werken, wat zou dat dan zijn?

14. Geef een tip en een top over het zelfstandig werken in jouw klas:

Top: _____

Tip: _____

Bijlage 4: Vragenlijst zelfstandig werken voor de leerkrachten

Beste collega's,

Voor mijn afstudeeronderzoek ben ik bezig om te onderzoeken welke vorm van zelfstandig werken bij de school past om een doorgaande lijn hierin te realiseren. Om hier een goed en volledig beeld van te krijgen heb ik jullie hulp nodig. Zouden jullie voor mijn onderzoek onderstaande vragenlijst in willen vullen en deze graag vóór 17 mei aan mij terug willen geven. Alvast bedankt voor de medewerking.

Naam:

Werkzaam in: groep 1-2 / groep 3-4 / groep 5-6 / groep 7-8

De vragenlijst bestaat uit twee gedeeltes. Het eerste gedeelte van de vragenlijst bestaat uit een aantal vragen waarop geantwoord kan worden via een vierpuntsschaal. Het tweede gedeelte van de vragenlijst bestaat uit open- en meerkeuzevragen. De vierpuntsschaal heeft de volgende betekenis:

1 = nooit, 2 = soms, 3 = vaak, 4 = altijd

Vraag:	Nooit	Soms	Vaak	Altijd	Eventuele op- en/of aanmerkingen
Leerlingen mogen tijdens zelfstandig werken overleggen en samenwerken?	1	2	3	4	
Tijdens zelfstandig werken maakt u gebruik van het stoplicht?	1	2	3	4	
De leerlingen gebruiken het stoplicht zoals het hoort?	1	2	3	4	
U maakt gebruik van de time timer?	1	2	3	4	
De leerlingen maken gebruik van hun vragenkaartje tijdens zelfstandig werken?	1	2	3	4	
Maakt u gebruik van een weektaak?	1	2	3	4	
Zelfstandig werken vindt gestructureerd plaats? (Er is een bepaalde structuur tijdens het werken)	1	2	3	4	
Zet u ICT-middelen in tijdens zelfstandig werken?	1	2	3	4	
Zijn de volgende regels bij de leerlingen bekend. Weten de leerlingen: - wat ze moeten doen als zij iets niet begrijpen? - hoe zij mogen overleggen (fluisterend, in tweetallen, in een groepje)? - in welke mate praten is toegestaan tijdens het zelfstandig werken? - in welke mate door de klas lopen is toegestaan? - hoe lang zij hebben voor een bepaalde taak?	1 1 1 1 1	2 2 2 2 2	3 3 3 3 3	4 4 4 4 4	
Ligt het materiaal voor zelfstandig werken gebruiksklaar?	1	2	3	4	
De leerlingen uit uw groep kunnen omgaan met uitgestelde aandacht?	1	2	3	4	
Tijdens zelfstandig werken biedt u extra instructies aan?	1	2	3	4	

Mogen leerlingen tijdens zelfstandig werken samenwerken?	1	2	3	4	
Leerlingen krijgen binnen de weektaak eigen keuzevrijheid?	1	2	3	4	
Leerlingen tonen eigenaarschap tijdens zelfstandig werken?	1	2	3	4	
Loopt u een vaste ronde als de leerlingen aan het werk zijn?	1	2	3	4	
Leerlingen mogen tijdens zelfstandig werken, werken aan een eigen gekozen werkje?	1	2	3	4	
Geeft u de leerlingen tijdens het werken een compliment over de verzorging, tempo en houding?	1	2	3	4	
Loopt u een afsluitende ronde om op de hoogte te zijn wat de leerlingen hebben gemaakt?	1	2	3	4	
De leerlingen in uw groep kunnen samenwerken.	1	2	3	4	
Bespreekt u het zelfstandig werken na?	1	2	3	4	
Registreert u het werk van de leerlingen?	1	2	3	4	
Leerlingen hebben op de weektaak de mogelijkheid voor zelfevaluatie?	1	2	3	4	
Leerlingen evalueren hun eigen werk?	1	2	3	4	
Leerlingen ontwikkelen op dit moment vaardigheden van de 21th-century skills tijdens zelfstandig werken?	1	2	3	4	

1. Wat verstaat u onder zelfstandig werken?

2. Hoe wordt zelfstandig werken in uw groep aangeboden?

3. Hoe vaak zijn de leerlingen in uw groep aan het zelfstandig werken?

- ☐ Meerdere momenten per dag
- ☐ Een keer per dag
- ☐ Ongeveer twee á drie keer per week
- ☐ Ongeveer twee keer per maand
- ☐ Nooit
- ☐ Anders: _____

4. Op welke momenten mogen de leerlingen in uw groep zelfstandig werken? En waarom?
- Als ze klaar zijn met hun werk en nog tijd over is
 - Alleen tijdens het moment 'zelfstandig werken'
 - Anders: _____

Uitleg: _____

5. Hoe lang zijn de leerlingen in uw groep gemiddeld per keer aan het zelfstandig werken?
- 0 – 15 minuten
 - 15 – 30 minuten
 - 30 – 45 minuten
 - 45 – 60 minuten
 - Meer dan 60 minuten

6. Welke afspraken gelden er in de klas tijdens de momenten van zelfstandig werken?

7. Zijn deze afspraken duidelijk voor de leerlingen? Waar merkt u dit aan?
- Ja
 - Nee

Dit merkt u aan:

8. Hoe ervaart u het zelfstandig werken door middel van de weektaak?

9. Waarover bent u tevreden wat betreft het zelfstandig werken/de weektaak in de groep?

10. Waar loopt u tegen aan wat betreft het zelfstandig werken/ de weektaak in de groep?

11. Wat zou u in de groep willen veranderen wat betreft het zelfstandig werken / de weektaak?

12. Wat is u mening met betrekking tot het combineren van zelfstandig werken en de 21th-century skills?

13. Zou u de 21^e eeuw vaardigheden meer verwerkt willen zien tijdens het zelfstandig werken?
En waarom?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Uitleg:

14. Heeft u suggesties of behoeften ten aanzien van het zelfstandig werken en/of de weektaak (schoolbreed gezien)? Wat ziet u graag veranderen, of juist niet?
